

Tisztelt Nagykövetek, Kulturális tanácsosok, Rektor úr, Hölgyeim, Uraim és kedves kollégák!

A XXXI. ASPLF kongresszus szervezőbizottságának, a Magyarországi Francia Nyelvű Filozófiai Társaságnak, valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Filozófia Intézetének nevében köszöntöm Önöket. A jelenlévő vendéglátók között nagy tisztelettel és örömmel köszöntöm Paulo Guido Spinelli urat, Olaszország nagykövetét, Pierre Labouverie urat, Belgium nagykövetét, Marc André Salamin urat, Svájc nagykövetét, Jean-Pierre Debaere urat, a Francia nagykövetség kulturális tanácsosát és a Francia Intézet igazgatóját, valamint Pietro Sollacci urat, az Olasz Kulturális Intézet igazgatóhelyettesét.

Társaságunk és Intézetünk számára, amelyeket van szerencsém képviselni, valamint minden kollégánk számára, akik segítséget nyújtottak ennek az eseménynek az előkészítésében, nagy megtiszteltetést jelent, hogy hozzájárulhattunk a budapesti találkozó létrejöttéhez. Köszönetemet fejezem ki az ASPLF tagjainak és vezetőinek a velünk szemben tanúsított bizalomért. Külön köszönet illeti Jean Ferrari professzort, az ASPLF elnökét és Maurizio Malaguti professzort, a bolognai kongresszus szervezőjét, hogy nélkülözhetetlen és felbecsülhetetlen értékű tanácsaikkal segítették a munkánkat. Ugyancsak köszönetet mondok Kaposi Dorottyának, aki megtette a szükséges lépéseket ahhoz, hogy Budapest legyen az ASPLF XXXI. Kongresszusának a helyszíne.

Ezúttal tehát a hivatásukat francia nyelven gyakorló filozófusok találkozása egy nem frankofón országban történik. Nem ez az első példa a frankofón világ határain kívüli találkozásra. Ugyanakkor kevés ilyen eset volt, mindössze kettőt említhetünk: az athéni és a bolognai kongresszust, amelyeket kedves kollégáink, Moutsopoulos professzor úr és Malaguti professzor úr elnököltek. Engedjék meg, hogy az Önök nevében is köszöntsem őket. Ráadásul az az ország – tehetném hozzá félig komolyan –, ahol most találkozunk, a magyar nyelv eredetének köszönhetően még kevésbé frankofón, mint Görögország vagy Olaszország.

Felmerül tehát a kérdés: miért Budapest? És miért Magyarország? Engedjék meg, hogy mondjak ezzel kapcsolatban néhány szót.

Mindenekelőtt hadd emlékeztessenem Önöket arra, sok egyéb mellett, amit még ennek a hosszú történetnek a kapcsán el kellene mesélni, hogy számos magyar egyetem hagyományosan intenzív kutatásokat végzett a francia nyelvű filozófia területén. Ennek a munkának az egyik legkiválóbb tanúsítója volt a néhány évvel ezelőtt a Szegedi Egyetem Filozófia Tanszéke által rendezett emlékezetes Descartes-konferencia. Hogy más példát említsek, Jacques Derrida hosszú időn keresztül rendszeres látogatója volt Magyarországnak, különösen a Pécsi Egyetemnek, amelynek tiszteletbeli doktorává avatták. Az általam vezetett tanszéken számos kolléga szentelt a kutatásait Descartes, a felvilágosodás, Sartre és a fenomenológia tanulmányozásának. Közülük jó néhány

nyan a Sorbonne és az egyetemünk között működő co-tutelle rendszerben szerezték doktori fokozatukat.

Hozzáteszem, hogy a Magyarországi Francia Nyelvű Filozófiai Társaság 1992-es alapításától kezdve folyamatosan azon munkálkodik, hogy javítsa a magyar kutatók munkafeltételeit, és lehetővé tegye számukra a francia nyelvű filozófiához való kapcsolódást.

Természetesen a francia nyelvű filozófia nem azonos a francia filozófiával. Viszonyukat az egyetemes filozófiai gondolat, valamint az egyes nyelvek és kultúrák dialektikájában kell értelmeznünk. Ez a dialektika abból a tényből következik, hogy miközben a filozófiát természeténél fogva egyetemes törekvések jellemzik, ugyanakkor lényegéhez tartozik, hogy problémáit csakis azokban a specifikus perspektívákban képes vizsgálni, amelyeket számára a különféle nyelvek és hagyományok biztosítanak. Az anyanyelv filozófusok által történt meghódítása döntő fordulatot hozott az újkor elején, és bizonyította, hogy a többnyelvűség nagy haszonnal jár magára a gondolkodásra nézve is. A többnyelvűség nélkülözhetetlen szerepének elismerése egyike azoknak az értékeknek, amelyekre az új európai öntudat alapul. Mindezt nem annak az Umberto Eco által felidézett korlátozott eurocentrizmusnak a nevében mondom, amely szerint Európa semmi más, mint a nyelvei. Nagyon fontos, hogy legalább elvileg mindig lehetséges legyen a többnyelvű dialógus a saját nyelvünkön, mégpedig azzal az eséllyel, hogy a másik, aki szintén a saját nyelvét beszéli, megért minket. Ugyanez elmondható bizonyos értelemben a filozófiáról is. A filozófia nem más, mint a nyelvei: mindazok a nyelvek, amelyeket a filozófia műveléséhez igénybe veszünk. A filozófusok közötti dialógus nyelvek közötti dialógus is.

Ugyanakkor el kell ismernünk azoknak a nyelveknek a szerepét is, amelyek létrehozták azt a hagyományt, amelyhez sokféle szálon keresztül kapcsolódik az egyetemes filozófiai kultúra. Itt természetesen meg kell említenünk a francia nyelvet, amely még ma is az intellektuális eszmecsere egyik kedvelt nyelve.

Úgy gondolom, hogy az ASPLF pontosan ebben a szellemben fogalmazta meg a saját célját, amit története is jól tanúsít. Az ASPLF minden kongresszusa egy univerzális témát javasolt megvitatásra, ám a frankofón hagyomány sajátos perspektívájából. A mi esetünkben is ugyanez történt. Hiszen lehet-e olyan témát találni, ami egyetemesebb és ugyanakkor konkrétabb és aktuálisabb lenne, mint az azonosság és a különbség?

A fenti megfontolások után engedtessek meg nekem, hogy néhány általános megjegyzést tegyek a témánkkal kapcsolatban.

Kongresszusunk címének két részét, vagyis a benne szereplő két fogalompart tekintetjüket úgy, mint főcímet és alcímet. A hasonló esetek legtöbbszörében az alcím arra hivatott, hogy pontosítsa a főcím tartalmát, vagy pedig hozzácsatoljon egy viszonylag független témát.

Esetünkben inkább ez utóbbiról van szó, vagyis a főcím és az alcím két különböző, jóllehet egymástól elválaszthatatlan problémára utal.

Ezek közül az egyik kérdés kétségtelenül a dolgok azonosságára vonatkozik, arra a klasszikus metafizikai problémára, amelyet sokáig úgy tekintettek, mint az egyedüli kérdést az azonosság problémája kapcsán. Ugyanis sok filozófus még a személyes azonosságot is a dolgok azonosságának mintájára gondolta el. Maga Locke is, akinek a nevéhez köthető az azonosság újkori tárgyalásának kezdete, ilyen módon értelmezte a személyes azonosságot. Az általa kezdeményezett vita később abba a kérdésbe torkollott, hogy a személyes azonosság vajon értelmezhető-e azoknak a fogalmak-

nak a segítségével, amelyek a dolgok azonosságának leírására szolgálnak. Jól tudjuk, hogy a kérdésre Kant adta meg a választ a paralogizmusok kritikájáról szóló nagyszerű fejezetben, ahol megmutatta: mivel az *én* személyes névmás tisztán grammatikai funkciót tölt be, ezért nem referál olyan entitásra, amit egy tárgy mintájára lehetne fel-fogni, következésképp a személy nem dolog. Éppen ezért világosan meg kell különböztetni a dolgok azonosságának általános problémáját a személy vagy az *én* azonosságának kérdésétől.

Többnyire erre az utóbbi, viszonylag modern és független problémára vonatkozik a címben található első fogalom pár (az „ugyanaz” és a „másik”).

Természetesen, ahogy azt már említettem, a két probléma és azok a terminusok, amelyekkel megfogalmazzák őket, szoros összefüggésben állnak, és kongresszusunk bizonyára hozzájárul ahhoz, hogy ezt a kapcsolatot világosabban lássuk.

A problémáknak ez a két területe azonban még számos egyéb problémát is maga után von, hiszen nem csak a dolgok azonosságát és a személyek azonosságát kell megvizsgálnunk. A két fogalom-pár által sugallt dichotómia, amelyet kiindulópontnak választottam, tehát tarthatatlan.

Mind a dolgok oldaláról, mind a személyek oldaláról olyan azonosságformák merülnek fel, amelyek nem illeszkednek bele természetes osztályaikba.

Először, a *dolgok* oldaláról számot kell vetnünk a besorolhatatlan entitásokkal, azokkal az entitásokkal, amelyeknek az azonossága kezelhetetlen a dolgok számára kialakított fogalmisággal. Ilyenek az irodalmi művek, a zenei kompozíciók, a filozófiai traktátusok, az egyetemes fogalmak stb. Miben áll egy műalkotás azonossága? Miben áll *A tiszta ész kritikájának* azonossága, amely fennmarad, bármilyen nyelvre is fordítsák a művet? Az effajta kérdések, amelyekre bizonyára nem létezik egyszerű válasz, ahhoz a nehézséghez kapcsolódnak, hogy miként lehet ezekben az entitásokban megtalálni az egyediség elvét.

Másfelől azonban, a *személyek* oldaláról számot kell vetni avval, hogy fizikai és pszichológiai szinten a személyes azonosság olyan tulajdonságokat implikál, amelyek időbeli fennállásunkat hasonlóvá teszi a dolgokéhoz, és hogy a dolgok, valamint a személyek azonosságának kritériumai között vannak átmeneti esetek. Az elmúlt évtizedekben a frankofón filozófia, csakúgy, mint az angolszász és analitikus filozófia, a fogalmak összetett hálózatát fejlesztette ki arra, hogy megragadhatóvá váljanak a személyes azonosság anyagi és nem anyagi aspektusai, valamint ezek egymáshoz való viszonya. Az egyik legjelentősebb példát ezen a területen kétségtelenül az azonosságformák azon elemzése jelenti, amelyet Paul Ricoeur az „ugyanazság” (mémété), az „ipszeitás” és a „narratív identitás” fogalmaival jelölt.

A személyek oldaláról még a kollektív entitásokat is figyelembe kell venni, amelyek a személyekhez hasonlóan rendelkeznek mentális összetevővel. Ilyenek a nemzeti, kulturális, vallási stb. közösségek. Függetlenül attól, hogy milyen álláspontot foglalunk el az (ontológiai vagy nem ontológiai) individualizmus és az (ontológiai vagy nem ontológiai) kollektívizmus vitájában, ezek az entitások az azonosság szempontjából valóságos filozófiai problémát jelentenek. Miben áll és milyen fogalmakkal értelmezhető az azonosságuk? A közösségek azonossága vajon analógiát mutat a személyek azonosságával? Az *én* és a *mi* használata vajon hasonló? A *mi*, a *te* és az *ő* vajon milyen szerepet játszanak az *én* azonosságának kialakításában? Azok a létezők, amelyekre az egyes szám első személyű és a többes szám első személyű személyes névmásokkal utalunk, természetesen különböző ontológiai kategóriákhoz tartoznak. Mindazonáltal

hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy szoros analógia áll fenn az azonosság megközelítésében a két különböző esetben. Az „én” és a „mi” viszonyának ilyen felfogására egy rendkívüli és egyértelmű példa található az *Isteni színjáték*ban: Jupiter égében Dante boldog lelkeket lát repülni, akik együtt egy sas alakját formálják, a sas csőre pedig beszédre nyílik és a következőket mondja: „ch'io vidi e anche udi' parlar le rostro, / e sonar ne la voce e 'io' e 'mio', / quand'era nel concetto e 'noi' e 'nostro'” (Paradicsom, XIX. 10–12). Íme tehát egy meglepő megfogalmazása annak a meggyőződésnek, hogy az „én” és a „mi” azonossága kölcsönösen konstituálja egymást.

A „mi”, ahogy Jorge Semprun mondotta, néha „a bezárkózás és a kizárás” névmása, és valóban ennek a „mi”-nek a szintjén jelentkeznek napjainkban égető módon az „ugyanarra” és a „másikra” vonatkozó problémák, kihívást intézve a kongresszusunk résztvevőihöz is. Biztos vagyok abban, hogy vitáink hozzá fognak járulni ahhoz, hogy néhány jó válasz szülessen ezekre a kérdésekre, és abban is, hogy a végén intellektuálisan gazdagabbak leszünk, mint voltunk az elején.

Hálás vagyok mindazoknak, akiknek a támogatása, a munkája és a lelkesedése lehetővé tette, hogy ez a találkozó megvalósuljon: Klinghammer István professzornak és Hudecz Ferenc professzornak, egyetemünk korábbi és jelenlegi rektorának, Mannherz Károly professzornak, az ELTE BTK dékánjának, az új kormány államtitkárának, végül és különösen Harmati Gergelynek és csapatának, akik fáradhatatlanul dolgoztak ennek a tervnek a megvalósításán.

A szervezőbizottság nevében köszönetet mondok Philippe Zeller úrnak, Franciaország nagykövetének, Paolo Guido Spinelli úrnak, Olaszország nagykövetének, Jean-Pierre Debaere úrnak, a Francia Nagykövetség kulturális tanácsosának, a Francia Intézet igazgatójának, Dante Arnaldo Marianacci úrnak, az Olasz Nagykövetség kulturális tanácsosának, az Olasz Kulturális Intézet igazgatójának azért a legmagasabb támogatásért, amely nélkül ez a találkozó nem jöhetett volna létre.

Abban a reményben, hogy a munkatársaim által biztosított feltételek valóban kedvezőek lesznek az elkövetkező napok munkájához, jó munkát, kellemes budapesti tartózkodást és sok sikert kívánok Önöknek.